

III. Інститути господарського процесуального права: можливості оптимізації

РЕФОРМУВАННЯ ІНСТИТУТУ УЧАСНИКІВ ГОСПОДАРСЬКОГО СУДОВОГО ПРОЦЕСУ

Т. СТЕПАНОВА
*кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри адміністративного
та господарського права
Одеського національного університету
імені І. І. Мечникова*

Останнім часом законодавець приділяє значну увагу реформі судової влади. Нещодавно суттєвих змін зазнала структура судової системи, а тепер на черзі реформа процедури вирішення спорів судами. І не можна вважати випадковим те, що в проекті Закону України № 6232 «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів», внесеному Президентом України 23 березня 2017 р. на розгляд Верховної Ради України (далі — законопроект) [1], перше місце посідає викладення у новій редакції Господарського процесуального кодексу України (далі — проект ГПК України). З одного боку, Арбітражний процесуальний кодекс України було прийнято першим серед процесуальних кодексів незалежної України (6 листопада 1991 р.), і він залишається єдиним із них, що дотепер зберіг свою силу, хоча й зазнав численних змін і доповнень. З другого боку,

світова криза та зміна вектору розвитку вітчизняної ринкової економіки на європейську потребують реформування господарського процесуального законодавства, що сприятиме учасникам господарського обігу у вирішенні конфліктів у правовому полі.

Одним із системоутворюючих розділів будь-якого процесуального кодексу завжди є розділ, присвячений учасникам судового процесу, який визначає коло осіб, що беруть участь у справах, їх права та обов'язки. У проекті ГПК України цьому питанню присвячена глава 4 «Учасники судового процесу». Вважаємо, що деякі її положення необхідно дослідити більш ретельно з метою виявлення позитивних і можливих негативних наслідків прийняття ГПК України у редакції, підготовленій до другого читання 13 липня 2017 р.

Доречно вказати на деякі положення, які здавна потребували вдосконалення. Зокрема, щодо використання процедур примирення. Відповідно до ст. 78 ГПК України позивач та відповідач мають право укласти мирову угоду:

вона може бути укладена на будь-якій стадії процесу [2]. Правова позиція щодо неможливості укладення мирової угоди після ухвалення судового рішення по суті справи чітко відображена в п. 4 інформаційного листа Вищого господарського суду України від 20 жовтня 2006 р. № 01-8/2351: затвердження апеляційною інстанцією мирової угоди, укладеної сторонами в процесі апеляційного провадження, не є можливим, оскільки це потягло б за собою скасування рішення місцевого господарського суду з відповідної справи, що допускається виключно з підстав, передбачених ст. 104 ГПК України [3]. По суті, зазначене правило також розповсюджується і на касаційне провадження, адже ст. 111¹⁰ ГПК України не передбачає серед підстав для скасування рішень попередніх інстанцій укладення мирової угоди.

Проте досить часто у процесі перегляду господарських справ в апеляційному та касаційному порядку сторони спору доходять висновку про доцільність укладення мирової угоди. Тому доречно підтримати відповідні положення проекту ГПК України, які встановлюють можливість затверджувати мирову угоду під час перегляду судових актів. Зокрема, статті 275 і 308 надають судам апеляційної та касаційної інстанції право затверджувати мирові угоди сторін та одночасно закрити провадження у справі на цій підставі.

Доречним видається підвищення ролі господарського суду в процедурі примирення, зокрема шляхом закріплення положення, що у договірних справах суддя обов'язково повинен проводити співбесіду і пропонувати сторонам укладати мирову угоду. І у разі, якщо така мирова угода буде укладена до розгляду справи по суті (на першому засіданні), то частина судового збору повинна повертатися, на чому неодноразово наполягали деякі науковці [4, 20–26; 5, 136]. Вказана пропозиція

підтримана проектом ГПК України: відповідно до ст. 131 «у разі укладення мирової угоди до прийняття рішення у справі судом першої інстанції <...> суд у відповідній ухвалі чи рішенні у порядку, встановленому законом, вирішує питання про повернення позивачу з державного бюджету 50 відсотків судового збору, сплаченого при поданні позову <...>. У разі укладення мирової угоди <...> на стадії перегляду рішення в апеляційному чи касаційному порядку, суд у відповідній ухвалі у порядку, встановленому законом, вирішує питання про повернення скаргнику (заявнику) з державного бюджету 50 відсотків судового збору, сплаченого ним при подачі відповідної апеляційної чи касаційної скарги». Вважаємо, що з урахуванням сучасної кризової ситуації в країні і значного збільшення судових витрат відповідно до Закону України «Про судовий збір» вказане нововведення підтримають суб'єкти господарювання, крім того, це збільшить кількість звернень до господарського суду для захисту своїх прав і законних інтересів.

Правовий статус перекладача в господарському процесі практично не встановлений чинним господарським процесуальним законодавством і вимагає глибокої законотворчої роботи. Тому слід підтримати спробу законодавця у проекті ГПК України детальніше врегулювати процесуальний статус перекладача в господарському судочинстві. Зокрема, у ч. 4 ст. 11 запропоновано закріпити, що «учасники судового процесу, які не володіють або недостатньо володіють державною мовою, мають право робити заяви, давати пояснення, виступати в суді і заявляти клопотання рідною мовою або мовою, якою вони володіють, користуючись при цьому послугами перекладача в порядку, встановленому цим Кодексом», ст. 38 регулює питання відводу перекладача, ст. 63 відносить його до складу учасників

судового процесу, а ст. 73 надає поняття перекладача та встановлює особливості його статусу.

Частина 1 ст. 50 проекту ГПК України пропонує закріпити, що «треті особи, які заявляють самостійні вимоги щодо предмета спору, можуть вступити у справу *до закінчення підготовчого засідання*, подавши позов до однієї або декількох сторін». Проте вказаний строк обмежує права добросовісних учасників процесу, які не були належним чином повідомлені про наявність судового процесу, що зачіпає їхні інтереси. Видається доречним доповнити вказане положення таким чином: «Треті особи, які заявляють самостійні вимоги щодо предмета спору, можуть вступити у справу *після* закінчення підготовчого засідання, якщо вони дізналися про наявність такого провадження *після початку розгляду справи по суті*».

Частина 3 ст. 45 проекту ГПК України пропонує дозволити неповнолітнім особам віком від 14 до 18 років, а також особам, цивільна дієздатність яких обмежена, особисто здійснювати процесуальні права та виконувати свої обов'язки в суді. Ці статті встановлюють, що «суд може залучити до участі в таких справах законного представника неповнолітньої особи або особи, цивільна дієздатність якої обмежена» [1]. Проте зазначене не можна підтримати, оскільки вказані особи не мають відповідного досвіду та не можуть виважено оцінити власний рівень знань і підготовки. Тому доречно закріпити положення, відповідно до якого у випадку зачіпання їхніх інтересів «суд *повинен* залучати до участі в таких справах законного представника неповнолітньої особи або особи, цивільна дієздатність якої обмежена».

Проект ГПК України також слід доповнити положенням, що права і свободи недієздатних та обмежено дієздатних громадян захищають у господарському суді їх законні представники, до яких належать батьки, усиновителі,

опікуни або піклувальники, які можуть доручити ведення справи в господарському суді іншому обраному ними представнику. А в разі відсутності законного представника у недієздатної або обмежено дієздатної особи, а також у разі, коли законний представник не вправі вести справу в суді з підстав, передбачених законом, передбачити обов'язкову участь адвоката, що забезпечило б особі, яку представляють, не тільки реалізацію права на судовий захист і правову допомогу, гарантовані Конституцією України, а й здійснення судочинства на засадах змагальності та рівності сторін упродовж розумних строків.

Стаття 67 проекту ГПК України визначає свідком будь-яку *дієздатну фізичну особу*, якій відомі будь-які обставини, що стосуються справи [1]. Вказане положення сформульовано за аналогією зі ст. 50 Цивільного процесуального кодексу України (далі — ЦПК України), ст. 65 Кодексу адміністративного судочинства України, ст. 65 Кримінального процесуального кодексу України («свідком є особа, якій відомі будь-які обставини, що стосуються справи»). Однак свідки залучаються у процес для свідчення по фактах, обставинах, які *підлягають встановленню*. Дійсно, якщо певний факт, обставина відноситься до справи, але вони вже встановлені судом або обидві сторони згодні з ними і такий факт, обставина не потребують доведення в суді, залучення для свідчення певних осіб було б лише зайвим затягуванням вирішення спору. З урахуванням вказаного вище більш обґрунтованою видається позиція О. Чаплі, який визначає свідка як особу, якій відомі *певні обставини, що підлягають встановленню у певній справі* [6, 236]. При цьому у дефініції необхідно акцентувати на тому, що свідком завжди є *фізична* особа.

Свідок стає носієм інформації про факти за збігом обставин тому, що потрапляє у певні відносини з фактами

(цим він відрізняється від експерта та спеціаліста, які стають носіями інформації після доручення їм цієї справи). Тому свідком слід вважати фізичну особу, яка володіє інформацією про факти, обставини, що підлягають встановленню і стали їй відомі за збігом обставин.

Для залучення до справи свідка необхідно у клопотанні задовольнити три обов'язкових складових:

1) зазначити обставини, які свідок може підтвердити;

2) довести, що відомості про ці обставини мають значення для правильного вирішення справи;

3) довести, що зазначені обставини можуть підтверджуватися показаннями свідків (наприклад, згідно з ч. 2 ст. 34 ГПК України «обставини справи, які відповідно до законодавства повинні бути підтверджені певними засобами доказування, не можуть підтверджуватись іншими засобами доказування»; тобто наявність прямої вказівки на те, що певна обставина, наприклад, повинна бути доведена виключно письмовими доказами, виключає можливість доведення такої обставини за допомогою свідка).

Зазначені положення свого часу були встановлені у п. 8 постанови Пленуму Верховного Суду України від 21 грудня 1990 р. № 9 «Про практику застосування судами процесуального законодавства при розгляді цивільних справ по першій інстанції» [7], однак вони в повному обсязі можуть бути застосовані для розгляду господарських справ.

У ГПК України необхідно сформулювати два основних обов'язки свідка:

а) з'явитися в засідання у призначений час;

б) дати *правдиві* свідчення (цю «деталь» наразі «випущено» з переліку зобов'язань посадових осіб згідно зі ст. 30 ГПК України, але саме це має суттєве значення для вирішення господарської справи).

Свідок зобов'язаний не розголошувати відомості, повідомлені суду, без його дозволу, не виходити із залу суду без дозволу головуєчого, не вступати у відносини з іншими свідками у цій справі. Він повинен мати можливість отримати в разі необхідності захист для безпеки (видається, ст. 380 Кримінального кодексу України не досить вдало сформульована, бо стосується тільки «осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, членів їх сімей та їх близьких родичів») [8]. При цьому і в господарському процесі іноді відбувається «залякування» іншої сторони та її представників, однак законодавчих підстав для захисту таких осіб немає. На сьогодні зазначені положення не поширюються на господарський процес і роблять його у зв'язку з цим недосконалим.

Слід зауважити, що хоча пояснення посадових осіб та інших працівників підприємств, установ, організацій, державних та інших органів відповідно до ст. 32 ГПК України є одним із засобів доказування, ці особи не є свідками. За аналізом відповідних норм доречно погодитися з непоодинокими дослідниками, які вважають, що в українському господарському процесуальному законодавстві немає інституту свідків, але дійсність потребує його наявності та детальної правової регламентації [9, 70; 10, 54–55].

З урахуванням зазначеного доречним видається впровадити до господарського судочинства та чітко визначити в ГПК України процесуальне положення свідків. Слід підтримати відповідні положення ст. 63 проекту ГПК України, які відносять свідка до складу учасників господарського процесу, а також встановлюють його права та обов'язки. Обґрунтованим також є приділення окремої уваги питанню відмови свідка від давання показань на вимогу суду (ст. 69), яка відносить до членів сім'ї чи близьких родичів чоловіка, дружину, батька, матір, вітчима, мачуху, сина,

дочку, пасинка, падчерку, брата, сестру, діда, бабу, онука, онучку, усиновлювача чи усиновленого, опікуна чи піклувальника, особу, над якою встановлено опіку чи піклування, а також члена сім'ї або близького родича цих осіб.

Крім зазначеного, необхідно встановити в ГПК України відповідальність свідка за неявку до суду. У цивільному процесі згідно зі ст. 94 ЦПК України «належно викликаний свідок, який без поважних причин не з'явився в судове засідання або не повідомив про причини неявки, може бути підданий приводу через органи Національної поліції з відшкодуванням у дохід держави витрат на його здійснення» [11]. Проте в ГПК України при неявці без поважних причин посадових осіб та інших працівників підприємств, державних та інших органів відповідальність несе відповідне підприємство, державний та інший орган, на які або накладається штраф у розмірі до 100 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян за ухилення від вчинення дій, покладених господарським судом на сторону (ст. 83 ГПК України), або виноситься окрема ухвала (ст. 90 ГПК України).

При впровадженні свідка, який безпосередньо може не мати стосунку до певного підприємства або органу, та враховуючи важливість швидкого розгляду господарських справ, доречним видається встановлення у проекті ГПК України відповідальності за неявку свідка у розмірі 50 % прожиткового мінімуму для працездатних осіб, а на посадових осіб — одного прожиткового мінімуму для працездатних осіб. Це дисциплінуватиме цих осіб у господарському процесі.

Також необхідно обов'язково встановити, що судові штрафи, накладені господарським судом на посадових осіб державних органів, органів місцевого самоврядування та інших органів, організацій, стягуються з їх особистих коштів. Крім того, доречно також закріпити в проекті ГПК України, що у разі

нез'явлення свідка без поважних причин суд має право застосувати привід через органи Національної поліції з відшкодуванням у дохід держави витрат на його здійснення.

Заслуговує на увагу також віднесення до складу учасників судового процесу секретаря судового засідання (ст. 63 проекту ГПК України), оскільки чинний ГПК України не відносить вказану особу до учасників господарського судового процесу.

З одного боку, секретар судового засідання не має права вчиняти дії, що тягнуть за собою виникнення, зміну або припинення прав чи обов'язків у осіб, що беруть участь у справі. З другого боку, секретар судового засідання зобов'язаний вести та підписати протокол судового засідання, який є важливим процесуальним документом при розгляді справи та переглядах судових актів. Крім того, він несе персональну відповідальність за наявність на електронних носіях аудіозапису судових засідань, під час проведення яких відбувалася технічна фіксація судового процесу, наявність формуляра протоколу в матеріалах справи.

Тому доцільним видається надати секретарю судового засідання також права на:

- доступ в установленому порядку до відомостей, що становлять державну таємницю, якщо виконання посадових обов'язків пов'язане з використанням таких відомостей;
- захист відомостей про себе;
- проведення за його заявою службової перевірки;
- захист своїх прав і законних інтересів, зокрема і в суді.

Секретар судового засідання зобов'язаний своєчасно виконувати обов'язки, дотримуватися норм етики, не розголошувати відомості, що стали йому відомі у зв'язку з виконанням службових обов'язків. Враховуючи коло повноважень секретаря судового засідання, видається доречним доповнити

вказаний перелік такою підставою відповідальності, як «внесення завідомо недостовірних або неправдивих відомостей до протоколу судового засідання». А враховуючи можливість зацікавленості секретаря судового засідання у справі, необхідно встановити підстави для його відводу, аналогічні підставам для відводу судового експерта і перекладача.

Стаття 63 проекту ГПК України також відносить помічника судді до учасників судового процесу.

Аналізуючи зарубіжний досвід, слід зауважити, що, наприклад, у Німеччині розгляд справ про неспроможність побудовано на тісному співробітництві судді, його помічника і конкурсного керуючого. Суддя вирішує найбільш важливі питання, пов'язані з рухом провадження у справі: його порушення, повернення заяви, визнання боржника неспроможним тощо. Обов'язками помічника судді є забезпечення безперешкодного руху провадження у справі, ведення зборів кредиторів, розгляд передбачених законом скарг [12, 165].

Деякі автори [13–15] підтримують віднесення помічника судді до учасників процесу з урахуванням змісту посадових інструкцій помічника судді. У зв'язку з цим, наприклад, І. Осика пропонує надати помічнику судді у виняткових випадках права: брати участь у розгляді судових справ, зокрема заміщати секретаря судового засідання, вести журнал і протокол судового засідання; підписувати непроцесуальні документи інформаційного та організаційного характеру, пов'язані з розглядом судових справ; зробити обов'язковими для фізичних і юридичних осіб запити та інші правомірні вимоги помічників суддів; видавати судові накази тощо [13, 15].

Слід зауважити, що проект ГПК України 2007 р. передбачав впровадження обов'язкового попереднього засідання в усіх спорах із проведенням його помічником судді. Проте і в цьому

випадку висловлювалися сумніви щодо можливості та доцільності проведення такого засідання саме помічником, а не суддею, «оскільки в ході попереднього засідання можуть виникнути і вирішуватися питання, які можуть істотно відбиватися на вирішенні спору по суті» [16, 12], що вимагає присутності на такому засіданні судді. Цього вимагає і принцип безпосередності процесу.

Згідно зі ст. 64 законопроекту помічник судді «забезпечує підготовку та організаційне забезпечення судового процесу», зокрема: «1) бере участь у оформленні судових справ, за дорученням судді готує проекти запитів, листів, інших матеріалів, пов'язаних із розглядом конкретної справи, виконавчих документів; 2) здійснює оформлення копій судових рішень для направлення сторонам у справі та іншим учасникам справи відповідно до вимог процесуального законодавства, контролює своєчасність надсилання копій судових рішень; 3) виконує інші доручення судді, що стосуються організації розгляду судових справ».

Аналіз зазначених повноважень вказує на те, що помічник судді лише здійснює підготовку необхідних матеріалів і документів, проте всі вони досліджуються та підписуються суддею, і у випадку помилки відповідальність несе виключно суддя, а не помічник судді. Лише частина 3 ст. 64 встановлює, що «помічник судді за дорученням судді (головуючого у судовій колегії) може за відсутності секретаря судового засідання здійснювати його повноваження. Під час здійснення таких повноважень помічнику судді може бути заявлено відвід з підстав, передбачених цим Кодексом для відводу секретаря судового засідання». Таким чином, сам законодавець визнає, що учасником помічник судді стає лише у випадку, коли виконує повноваження секретаря, але сам таким не є. Помічник судді фактично допомагає судді в організації розгляду справи,

проте сам у справі не з'являється і впливу на справу не має. Тому не можна підтримати віднесення проектом ГПК України помічника судді до учасників господарського процесу.

Дослідження порушених вище проблем правового регулювання процесуального статусу окремих учасників господарського процесу вказує на необхідність удосконалення проекту

ГПК України, текст якого підготовлено до другого читання 13 липня 2017 р., що потребує врахування законодавцем зарубіжного досвіду, досвіду регулювання аналогічних питань іншими вітчизняними процесуальними кодексами, теоретико-правових досліджень у цій сфері, а також особливостей господарського судочинства.

ВИКОРИСТАНІ МАТЕРІАЛИ

1. *Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів* : проект Закону України від 23 березня 2017 р. № 6232 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=61415
2. *Господарський процесуальний кодекс України* від 6 листопада 1991 р. № 1798-XII (редакція від 19 липня 2017 р.) [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1798-12/print1496490829631999>
3. *Про деякі питання практики застосування норм Господарського процесуального кодексу України, порушені у доповідних записках про роботу господарських судів у 2005 році та в I півріччі 2006 року* : інформаційний лист від 20 жовтня 2006 р. № 01-8/2351 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v2351600-06>
4. *Подцерковний О.* До проблеми примирення сторін у господарському процесі / О. Подцерковний // Українське комерційне право. — 2011. — № 11. — С. 20–26.
5. *Степанова Т. В.* Процедури примирення в господарському процесуальному законодавстві України: концептуальні засади та перспективи розвитку / Т. В. Степанова // Сучасні технології управління підприємством та можливості використання інформаційних систем: стан, проблеми, перспективи : матеріали VII Міжнар. наук.-практ. конф. для викладачів, аспірантів та молодих вчених (м. Одеса, 30–31 березня 2012 р.). — Одеса : ОНУ ім. І. І. Мечникова, 2012. — Т. 2. — С. 133–137.
6. *Чапля О.* Особливості правового становища посадових осіб та інших працівників підприємств, державних і інших органів у господарському процесі України / О. Чапля // Соціально-правовые проблемы совершенствования законодательства Украины: история, теория и практика: материалы 59-й науч. конф. проф.-преп. состава и науч. работников эконом.-прав. фак.-та ОНУ им. И. И. Мечникова. — Одесса : Астропринт, 2005. — С. 234–237.
7. *Про практику застосування судами процесуального законодавства при розгляді цивільних справ по першій інстанції* : постанова Пленуму Верховного Суду України від 21 грудня 1990 р. № 9 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0009700-90>
8. *Кримінальний кодекс України* від 5 квітня 2001 р. № 2341-III // Відомості Верховної Ради Української РСР. — 2001. — № 25–26. — Ст. 131.
9. *Абрамов Н. А.* Обновленный хозяйственный процесс Украины : учеб. пособ. (курс лекций) / Н. А. Абрамов. — Изд. 3-е, обнов. и доп. — Харьков : Бурун Книга, 2012. — 192 с.
10. *Балюк І. А.* Господарське процесуальне право : навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисциплін / І. А. Балюк. — Київ : КНЕУ, 2002. — 248 с.
11. *Цивільний процесуальний кодекс України* від 18 березня 2004 р. № 1618-IV // Відомості Верховної Ради України. — 2004. — № 40–41, 42. — Ст. 492.
12. *Поляков Б. М.* Закон Украины «О восстановлении платежеспособности должника или признании его банкротом»: науч.-практ. комментарий / Б. М. Поляков. — Киев : Ин Юре, 2003. — 272 с.
13. *Осика І. М.* Статус помічника судді місцевого загального суду у світлі положень нового Закону України «Про судоустрій і статус суддів» / І. М. Осика // Вісник Вищої ради юстиції. — 2010. — № 4. — С. 6–18.
14. *Организация работы помощника судьи арбитражного суда* : учеб.-практ. пособ. / Т. В. Архипенко, О. Б. Бабуева, Д. В. Басаев [и др.] ; под ред. О. И. Виляка, Ю. П. Гармаева. — Чита, 2011. — 360 с.
15. *Михайлов О. М.* Роль й ступінь участі помічника судді адміністративного суду у здійсненні державно-владних функцій / О. М. Михайлов // Правове життя сучасної України : матеріали Міжнар. наук. конф. проф.-викл. складу ; НУ ОЮА, Півд. регіон. центр НАПрН України. — Одеса : Фенікс, 2012. — Т. 2. — С. 69–71.
16. *Абрамов Н.* «Ложка дегтя» в новом ХПК / Н. Абрамов, Т. Степанова // Юридическая практика. — 2008. — № 27 (549). — С. 12.

REFERENCES

1. Pro vnesennia zmin do Hospodarskoho protsesualnogo kodeksu Ukrainy, Tsyvilnogo protsesualnogo kodeksu Ukrainy, Kodeksu administratyvnoho sudochynstva Ukrainy ta inshykh zakonodavchykh aktiv: projekt Zakonu Ukrainy vid 23 bereznia 2017 r. № 6232 [On amendments to the Commercial Procedural Code of Ukraine, the Civil Procedural Code of Ukraine, the Code of Administrative Proceedings of Ukraine and other legislative acts: draft Law of Ukraine dated March 23, 2017, № 6232]. Available at: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=61415
2. Hospodarskyi protsesualnyi kodeks Ukrainy vid 6 lystopada 1991 r. № 1798-XII (redaktsiia vid 19 lytnia 2017 r.) [The Economic Procedural Code of Ukraine of November 6, 1991, № 1798-XII (as amended on July 19, 2017)]. Available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1798-12/print1496490829631999>
3. Pro deaki pytannia praktyky zastosuvannia norm Hospodarskoho protsesualnogo kodeksu Ukrainy, porusheni u dopovidnykh zapyskakh pro robotu hospodarskykh sudiv u 2005 rotsi ta v I pivrichchi 2006 roku: informatsiyni lyst vid 20 zhovtnia 2006 r. № 01–8/2351 [Some questions regarding the practice of applying the norms of the Commercial Procedural Code of Ukraine, which are included in the notes on the work of commercial courts in 2005 and the first half of 2006: the informational letter dated October 20, 2006, № 01-8/2351]. Available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v2351600-06>
4. Podtserkovnyi O. Do problemy prymyrennia storin u hospodarskomu protsesi [To the Problem of Reconciliation of the Parties in the Economic Process], *Ukrainske komertsiiine pravo*, 2011, no. 11, pp. 20–26.
5. Stepanova T. V. Protседury prymyrennia v hospodarskomu protsesualnomu zakonodavstvi Ukrainy: kontseptualni zasady ta perspektyvy rozvytku [Procedures of reconciliation in economic procedural legislation of Ukraine: conceptual principles and prospects of development], *Suchasni tekhnolohii upravlinnia pidpriemstvom ta mozhlyvosti vykorystannia informatsiinykh system: stan, problemy, perspektyvy*, Odesa: ONU im. I. I. Mechnykova, 2012, vol. 2, pp. 133–137.
6. Chaplia O. Osoblyvosti pravovoho stanovyscha posadovykh osib ta inshykh pratsivnykiv pidpriemstv, derzhavnykh i inshykh orhaniv u hospodarskomu protsesi Ukrainy [Peculiarities of the legal status of officials and other employees of enterprises, state and other bodies in the economic process of Ukraine], *Sotsialno-pravovye problemy sovershenstvovaniia zakonodatelstva Ukrainy: istoriya, teoriya i praktika*, Odesa: Astroprint, 2005, pp. 234–237.
7. Pro praktyku zastosuvannia sudamy protsesualnogo zakonodavstva pry rozhladi tsyvilnykh sprav po pershii instantsii: postanova Plenumu Verkhovnoho Sudu Ukrainy vid 21 hrudnia 1990 r. № 9 [On the practice of using the courts of procedural law when considering civil cases in the first instance: the resolution of the Plenum of the Supreme Court of Ukraine of December 21, 1990 № 9]. Available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0009700-90>
8. Kryminalnyi kodeks Ukrainy vid 5 kvitnia 2001 r. № 2341-III [The Criminal Code of Ukraine of April 5, 2001, № 2341-III], *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy RSR*, 2001, no. 25–26, Article 131.
9. Abramov N. A. Obnovlennyy khozyaystvennyy protsess Ukrainy [The updated economic process of Ukraine], Kharkov: Burun Kniga, 2012, 192 p.
10. Baliuk I. A. Hospodarske protsesualne pravo [Economic procedural law], Kyiv: KNEU, 2002, 248 p.
11. Tsyvilnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy vid 18 bereznia 2004 r. № 1618-IV [Civil Procedural Code of Ukraine of March 18, 2004 № 1618-IV], *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, 2004, no. 40–41, 42, Article 492.
12. Polyakov B. M. Zakon Ukrainy «O vosstanovlenii platezhеспособности должника или признании его банкротом» [The Law of Ukraine «On the Restoration of the Debtor's Solvency or Recognition as a Bankrupt»], Kyiv: In Iure, 2003, 272 p.
13. Osyka I. M. Ctatus pomichnyka suddi mistsevoho zahalnoho sudu u svitli polozhen novoho Zakonu Ukrainy «Pro sudoustrii i status suddiv» [Status of the assistant judge of the local general court in the light of the provisions of the new Law of Ukraine «On the Judiciary and the Status of Judges»], *Visnyk Vyshchoi rady iustytzii*, 2010, no. 4, pp. 6–18.
14. Organizatsiya raboty pomoshchnika sudi arbitrazhnogo suda [Organization of the work of the assistant judge of the arbitral tribunal], Chita, 2011, 360 p.
15. Mykhailov O. M. Rol i stupin uchasti pomichnyka suddi administratyvnoho sudu u zdiisnenni derzhavno-vladnykh funktsii [The role and degree of participation of the assistant judge of the administrative court in the implementation of state-power functions], *Pravove zhyttia suchasnoi Ukrainy*, Odesa: Feniks, 2012, vol. 2, pp. 69–71.
16. Abramov N., Stepanova T. «Lozhka degtia» v novom KhPK [«A fly in the ointment» in the new EPC], *Yuridicheskaya praktika*, 2008, no. 27 (549), p. 12.

Степанова Т. Реформування інституту учасників господарського судового процесу

Анотація. Статтю присвячено аналізу проекту Закону України від 23 березня 2017 р. № 6232 «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» щодо реформування інституту учасників господарського процесу. Підтримано вдосконалення процедури примирення шляхом закріплення можливості укладати мирові угоди на стадії пере-

гляду судових рішень в апеляційному та касаційному порядку. Аргументована необхідність удосконалення у проекті процесуального статусу третіх осіб, які заявляють самостійні вимоги щодо предмета спору. Запропоновано встановлення додаткових гарантій захисту прав недієздатних та обмежено дієздатних осіб у господарському процесі. Підтримано віднесення свідків і секретаря судового засідання до кола учасників господарського процесу.

Ключові слова: господарське судочинство, учасники господарського процесу, мирова угода, треті особи, свідок, секретар судового засідання.

Степанова Т. Реформирование института участников хозяйственного судебного процесса

Аннотация. Статья посвящена анализу проекта Закона Украины от 23 марта 2017 г. № 6232 «О внесении изменений в Хозяйственный процессуальный кодекс Украины, Гражданский процессуальный кодекс Украины, Кодекс административного судопроизводства Украины и другие законодательные акты» относительно реформирования института участников хозяйственного процесса. Поддержано усовершенствование процедуры примирения путем закрепления возможности заключать мировые соглашения на стадии пересмотра судебных решений в апелляционном и кассационном порядке. Аргументирована необходимость совершенствования в проекте процессуального статуса третьих лиц, заявляющих самостоятельные требования относительно предмета спора. Предложено установление дополнительных гарантий защиты прав недееспособных и ограниченно дееспособных лиц в хозяйственном процессе. Поддержано отнесение свидетелей и секретаря судебного заседания к кругу участников хозяйственного процесса.

Ключевые слова: хозяйственное судопроизводство, участники хозяйственного процесса, мировое соглашение, третьи лица, свидетель, секретарь судебного заседания.

Stepanova T. Reforming of the Institute of Economic Court Participants

Annotation. The aim of the article is to analyze the draft of the Laws of Ukraine № 6232 dd.23.03.2017 for the reforming of the legal institute of the participants of the commercial court proceedings. The author supports the idea to improve the procedure of reconciliation by permitting ability to make amicable agreements in the court of appeal as well as in the court of cassation. The author gives reasons for improving the status of non-party claimants in the commercial court proceedings. The author proposes to give additional guarantees for defense of rights of legally incapable or partially incapable in the commercial court proceedings. The idea to regard witnesses and court secretaries as participants of the court trial has been supported as well.

Key words: commercial court proceedings, participants of the commercial court proceedings, amicable agreement, non-party claimants, witnesses, court secretaries.